

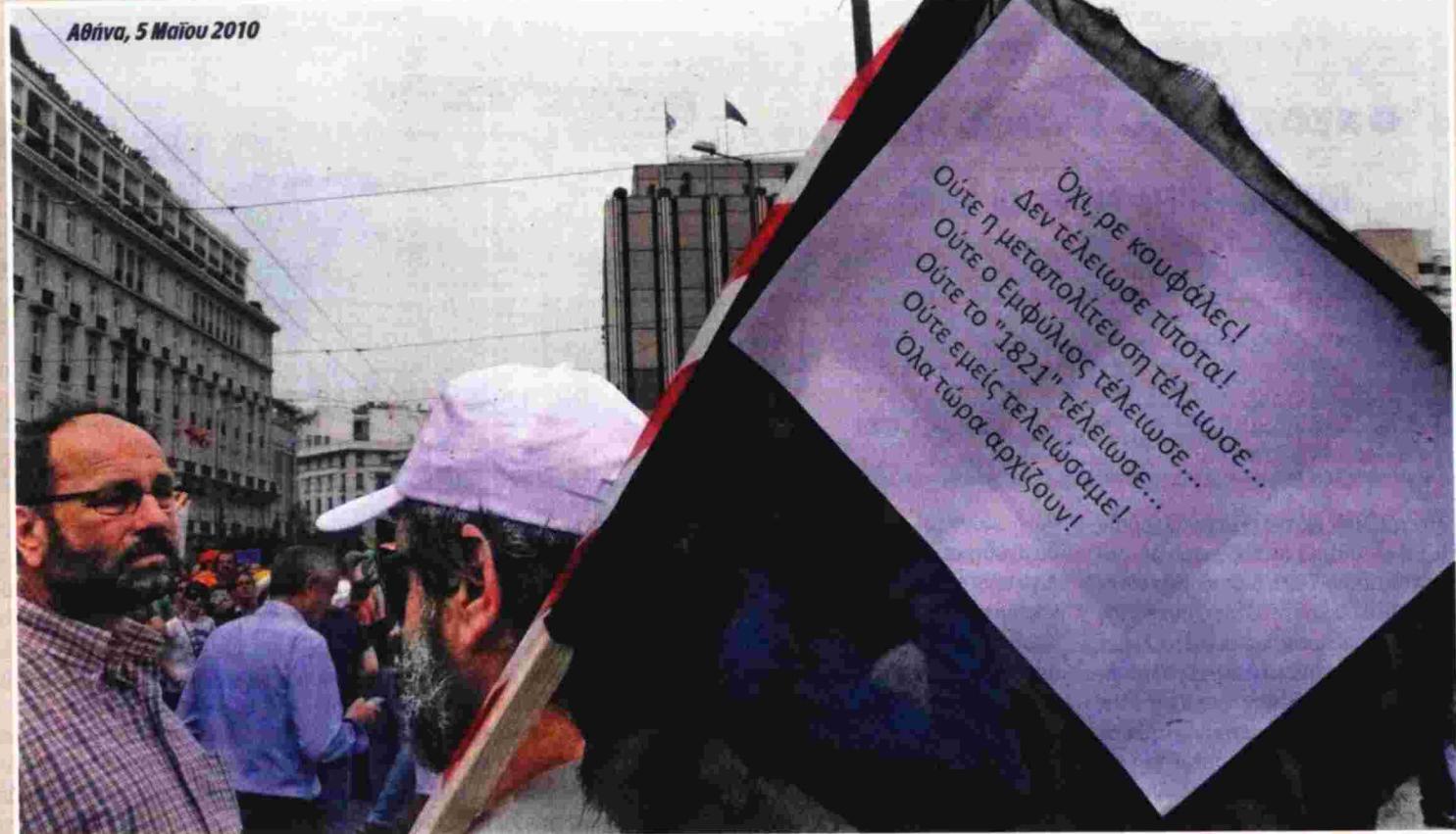
Hεπετειακή ομιλία του Αλέξη Τσίπρα στο Πανεπιστήμιο προκάλεσε ως γνωστόν την οργή του τέως πρύτανη (και νυν βουλευτή Επικρατείας της Ν.Δ.) Θόδωρου Φορτσάκη, που κατήγγειλε προκαταβολικά τη «βεβήλωση» του χώρου από το μίασμα της πολιτικής και δεν δίστασε να συγκρίνει έναν εκλεγμένο πρωθυπουργό με τον δικτάτορα Παπαδόπουλο.

Εκτός από την προβληματική σχέση του κ. Φορτσάκη με τους δημοκρατικούς θεσμούς, παντρεστησε αυτή επιβεβαιώνει επιπλέον την ουσιαστική άγνοιά του για τη νεότερη ελληνική Ιστορία και την ιδιάζουσα θέση που οι αποτιμήσεις του 1821 κατείχαν πάντα στον δημόσιο λόγο των πηγέων της Αριστεράς.

Κι όμως, αρκεί ένα απόλυτη σημασία των κομματικών εντύπων της τελευταίας εκατονταετίας για να διαπιστώσει κανένας ότι τα κύρια άρθρα της 25ης Μαρτίου υπογράφονταν συκνά από τους ίδιους τους πηγές του ΚΚΕ ή της ΕΔΑ, κατά παρέκκλιση της συνήθους δημοσιογραφικής πρακτικής. Η δημόσια τοποθέτηση απέναντι στη συγκεκριμένη επέτειο εκλαμβανόταν δηλαδή ως κεφαλαιώδες ζήτημα, καθώς συμπύκνωνε την οριθέτηση του αντίστοιχου πολιτικού φορέα τόσο απέναντι στο ελληνικό κράτος (που από το 1894 μέχρι το 1974 επιφύλασσε ατέλειωτες διώξεις σε όσους ευαγγελίζονταν μια ριζική κοινωνική αλλαγή) όσο και απέναντι στην ίδεα της επανάστασης, νικηφόρο αλλά ανολοκλήρωτο υπόδειγμα της οποίας θεωρούνταν το 1821.

Η ανολοκλήρωτη επανάσταση

Το πρώτο επετειακό κύριο άρθρο του «Πιζοσπάστη» (25.3.1918), «εφημερίδος δημοκρατικών αρχών» κι όχι ακόμη οργάνου του ΚΚΕ, υπογράφεται από τον σοσιαλιστή Νίκο Γιαννί και σκιαγραφεί την παλιγγενεσία ως μια άκαρπη απόπειρα εξευρωπαϊσμού: «Έφορούσαμε τσαρούχι στο πόδι και κουμπούρων στο ζωνάρι κατά το 1821, είμασταν άχεστοι, αλλά είμασταν τίμιοι. Είχαμε ένα ιδανικό. Να ελευθερωθούμε από τον Τούρκο και να γίνουμε σαν τους Φράγκους περιπτητάς που βλέπαμε τότε να περιγούνται τα βουνά μας. Ο πολιτισμός που ημέρωνε τα πρόσωπα και γλύκαινε τα μάτια μας τραβούσε, γιατί από παλιές τηλεπάθειες τον ενοιώθαμε τότε μέσα μας. Και μίαν 25 Μαρτίου, σαν και σήμερα, εορτάσμε την ανεξαρτησία της φωτόλουστης πατρίδας μας. [...] Εγινε αυτό; Εμπίκαμε, είμεθα τώρα το 1918 στη σειρά των πεπολιτισμένων εθνών; Άλλοιμονο, δεν έγινε. Στα εκατό χρόνια που πέρασαν δεν εγίναμε τελειώτεροι από τους πολεμιστές του 21. Φορούμε κολλάρο, μονόκλ και ψηλό καπέλλο,

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 ΜΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΩΝ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Η Αριστερά και το 25η Μαρτίου

αλλά εμείναμε αγριοκάτσικα χωρίς πια την αγνότητα ψυχής των γενναιοκάρδων του 21. [...] Ενας άγριος ατομισμός, μία μανία προς το ατομικό κέρδος, προς την υλικήν ατομικήν καλοζωίαν, μετέτρεψεν τον Νεοέλληνα εις μπακάλην γαντοφορεμένον, με μόνον του ιδανικό το εξωτερικό χρύσωμα, το μαϊμούδισμόν. Ευτυχώς όμως, εκτιμά ο αρθρογράφος, «τα όργια των διεφθαρμένων τάξεων δεν άγγιξαν παρά μόνον ένα μικρό μέρος του Ελληνικού λαού», στα λαϊκά δε στρώματα «υπάρχουν όλα τα στοιχεία προς έναν πραγματικόν εκπολιτισμόν του Ελληνικού θένους».

Η θεώρηση του 1821 μέσα από το πρίσμα της ταξικής πάλης από τη νέα γενιά σοσιαλιστών διανοούμενων έθεσε τέλος σ' αυτού του είδους τις επιδερμικές προσεγγίσεις. Καθοριστική τομή αποτέλεσαν τα βιβλία του Γεωργίου Σκληρού «Το κοινωνικό μας ζήτημα» (1907) και «Τα σύγχρονα προβλήματα του ελληνισμού» (1919). Εκτιμώντας ότι το 1821 «κατά βάθος ήτο αστική επανάσταση» π οποία «έφερε και πολλά αρχοντικά πολεμικά πιμφεουδαλικά στοιχεία, τεθέντα μετά του κλήρου επικεφαλής του κινήματος», ο Τραπεζούντιος διανοπής σκιαγράφησε τις αντίπα-

λες παρατάξεις που πρόκεινται από αυτή τη διαδικασία ως την πολιτική έκφραση ανταγωνιστικών κοινωνιών συμμαχιών: το φιλελεύθερο «αγγλικό κόμμα» ως εκπρόσωπο του ντοσιώτικου εφοπλιστικού κεφαλαίου, το μοναρχικό «ρωσικό» ως προϊόν της συμμαχίας των Πελοποννήσιων γαιοκτημόνων και πολέμαρχων, το δε «γαλλικό» ως απόρροια του επαμφοτερίζοντος ατομικισμού των αρματολών καπεταναίων της Ρούμελης. Τελική κατάληξη αυτών των αντιθέσεων, διαπιστώνει, υπήρξε η κοινωνική επικράτηση μιας ανεξέλεγκτης «ολιγαρίθμου ελληνικής πλουτοκρατίας, κρυπτομένης διόσιθεν φιλελεύθερου λαϊκού πολιτεύματος αφ' ενός, αφ' έτερου δε διόσιθεν μεγάλων ιστορικών παραδόσεων και πομπών λέξεων» που καθήλωσαν το νεοσύστατο κράτος σε μια στείρα προσκόλλωση στο παρελθόν.

Το έργο του Σκληρού ολοκλήρωσε ο δημοσιογράφος Γιάννης Κορδάτος, μέχρι πρότινος γ.γ. του ΚΚΕ, με το βιβλίο του «Η κοινωνική σημασία της ελληνικής επαναστάσεως του 1821» (1924). Η πρώτη αυτή απόπειρα συνολικής ερμηνείας της εθνεγερσίας με τη μέθοδο του ιστορικού υλισμού έριξε το γάντι στην επίσημη ιστορία

γραφία και, όπως ήταν φυσικό, προκάλεσε αφνησαμένες αντιδράσεις. Η Ιερά Σύνοδος ανέθεσε μάλιστα στον θεολόγο Παναγιώτη Τρεμέλα να απαντήσει με ειδικό σύγγραμμα, υπερασπιζόμενος τον «φεουδαρχικό» -κι όχι αστικό- χαρακτήρα της επανάστασης («Ο ιστορικός υλισμός εξ επόψεως φιλοσοφικής», Αθήναι 1925, ιδίως σ.72-80).

Διαφορετικής τάξης διαχείριστη του παρελθόντος απαιτούσε η επετειακή αρθρογραφία του κομματικού Τύπου. Τα ψήγματα ιστορικής ανάλυσης συνταιρίζονται εδώ με την επισήμανση πως η εθνική απελευθέρωση δεν απέτρεψε ένα καθεστώς ταξικής εκμετάλλευσης, πια ανατροπή του οποίου αποτελεί καθήκον του αναδυόμενου εργατικού κινήματος και των συμμάχων του.

«Τον Τούρκο αγάντεκατέστησε ο Ελλην ισιφιλικούχος και τον Τούρκο βασισουζούκον ο Ελλην χωροφύλαξ» διαπιστώνει στο κύριο άρθρο του «Πιζοσπάστη» (25.3.1920), «εφημερίδος σοσιαλιστικής» πλέον. «Από την εθνικήν απελευθέρωσιν, που εχάρισεν εις τας οικογενείας που διπύθυναν την επανάστασην ταϊφλίκια και εις τους εμπόρους μας την ελευθερίαν των εμπορικών οδών, ο ελληνικός

λαός, ο εργατικός και ο αγροτικός, τίποτε δεν εκατάλαβε. Εξίσου σκλάβος στη γη και στο εργοστάσιο, δούλος πολιτικών των διεφθαρμένων αστικών κομμάτων, δούλος οικονομικών των ταλαράδων του, που κληρονομικών κυβερνούν τον τόπον, δούλος πνευματικών των παπάδων, παλεύει τα εκατό αυτά χρόνια, βασανισμένος και δυστυχισμένος, βυθισμένος στην πλέον απελπιστική αμάθεια και την δεισιδαιμονία. Η τάξης των διανοουμένων του, πουλημένη ως το κόκκαλο στην διεφθαρμένη κυβερνώσα τάξη, δεν έκαμε άλλο παρά να επεξεργάζεται τα διανοπτικά και οικονομικά του δεσμά».

«Οτι η Επανάσταση του 1821 ήταν μία επανάσταση, εις ήν επίκωσε το Εθνος ο συμφεροντολογία των μικροαστών και των εμπόρων της εποχής, οίτινες έχοντες εις κείρας των την οικονομικήν ζωήν της χώρας είχον συμφέρονταν αποκτήσουν και την πολιτικήν εξουσίαν, είναι αναμφισβήτητον και χιλιεπωμένον ήδη» εξηγεί την επόμενη χρονιά ο Α.Δ.Σ[ιδερίς], μέλος της Κ.Ε. του ΣΕΚΕ επιφορτισμένο με την επιμόρφωση των κομματικών μελών. «Δεν έχει τι να εορτάσει ο Ελ-

ληνικός λαός εις την σημερινήν εορτίν.
[...] Η ελευθερία ἡν̄ επόθησαν οι επαναστάται του 1821 δεν υπάρχει εντός του αστικού καθεστώτος. Τουναντίον δουλεία απόλυτος και μεγάλη ολίγων εφοπλιστών, τραπεζιών, μεγαλεμπόρων και ταπιφλικούχων κρατεί εφ' όλης της χώρας. Αυτή είναι η ελευθερία πίν εορτάζουν σήμερον οι αστοί, οι νέοι κατακτητήι επί του έθνους ολοκλόρου»

Το 1922 το κύριο άρθρο του «επίσημου οργάνου του ΣΕΚΕ και της ΓΣΕΕ» υπογράφεται από τον Κορδάτο και καταγγέλλει τον προπαγανδιστικό χαρακτήρα της κυρίαρχης ιστοριογραφίας: «Το σχολείον και η εκκλησία 100 χρόνια τώρα ειργάσθησαν υπερανθρώπως δια να καταστήσουν την ημέραν αυτήν εξόχως μεγάλην. Η αστική κυβερνώσα τάξις δεν ποδύνατο παρά να πλαστογραφίσηται πραγματικά αίτια της Ελληνικής Επαναστάσεως του 21 και να παρουσιάση αυτήν ως καθαρώς Εθνικόν απελευθερωτικόν κίνημα κατά των Τούρκων. Παρείδε επίτηδες τα οικονομικά αίτια που επροκάλεσαν την εξέγερσιν και τους αγώνας του 21 και διαστρεβλώσασα τα γεγονότα εδίδαξεν εις τον λαόν εντελώς τ' αντίθετα απ' όσα συνέβησαν πριν και κατά την Επανάστασιν». Ταυτόχρονα, τονίζει τις ιδεολογικές επιπτώσεις της κούρασης «του πολύ λαού» από δέκα χρόνια αδιάκοπων πολέμων: «Ο σημειρινός εορτασμός, ενώ άλλοτε υπό το κράτος της αγνοίας και των προλήψεων επροκάλει ρίγη ενθουσιασμού, εφέτος εις κάθε γωνίαν, όταν αι σάλπιγγες θα πυκούν τα εμβατήρια, αι κήραι και τα ορφανά του πολέμου θα καταρώνται του Δολοφόνου, οι εργάται θα απο-

δοκιμάζουν τον Τύραννον, οι χωρικοί θα αναθεματίζουν τον Φορομπήχτην». Λίγο πριν από την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου, το κείμενο του Κορδάτου έχει υποστεί το ψαλίδι της προληπτικής λογοκρισίας –όπως θα λογοκριθεί και ολόκληρο το επετειακό άρθρο της επόμενης χρονιάς.

Από την ίδια πένα προέρχεται μάλλον και το ανώνυμο επετειακό άρθρο του 1924, που καταλήγει στο συμπέρασμα πως «οι Ελληνες εργάται κατά την σημερινήν 'Εθνικήν' εορτήν των αστών δεν θα λησμονήσουν ότι πρέπει να κάμουν και αυτοί το δικό των 21».

Η ταξική καταγγελία

Η «μπολσεβικοπόίστη» του ΚΚΕ μετά το 1924 και π ο ανάληψη της καθοδήγησής του από την μπαρούτοκαπνισμένη γενιά των «παλιών πολεμιστών» θα προσδώσουν ένα έντονο αντιμιλιταριστικό-αντιεθνικιστικό χρώμα στις επετειακές αναφορές των επόμενων χρόνων. Η αλλαγή τόνου είναι εμφανής στο φύλλο της 25.3.1925:

«Προγράμματα, παράτε, δεξιώσεις, επίσημοι, ανεπίσημοι, κυανόλευκες, λάβαρα. Η πατρίδα γιορτάζει. Η πατρίδα συγκινημένη αναθυμάται τους περασμένους αγώνες, που την ανάστησαν από τη σκλαβιά. Εστι δε πατρίδα ο Μητροπολίτης που θα κάνει τη δοξολογία, οι επίσημοι που θα τήνε παρακολουθήσουν. Οποία συγκίνηση, οποίοι άνδρες! Και δικαιολογημένη η χαρά τους των ανθρώπων! Πώς θα μπορούσαν αυτοί να είναι πρωθυπουργοί και υπουργοί, αν δε xυνότανε τότε το αίμα του κοσμάκου για να κληροδοτήσει μια τραγική ιστορία σκλαβωμένης λευτεριάς,

πάνω στην οποία οι νέοι άνδρες του έθνους να γράψουν την ένδοξη ιστορία της πολιτικής τους και στρατιωτικής τους σταδιοδρομίας; Κι οι μπακάληδες της Ομόνοιας και των Χαυτείων πώς θα μπορούσαν να έχουν τα μέγαρά τους σήμερα για να διαλαλούνε τον

πατριωτισμό τους, κρεμώντας τις γαλανόλευκές τους στους μακρούς κοντούς, αν δε χυνότανε τότε το αίμα του χωριάτη να του δώσει λευτεριά: [...] Δικαίωμά τους των επισήμων να γιορτάζουν και των μπακάλιδων να κρεμούνε παντιέρες. Μα και δικαίωμά του αυτού του λαού να ζητήσει αυτές την κυανόλευκη έκερεμώντας την από τους επίσημους κοντούς της λεύτερης 'πατρίδας' να τη βαφτίσει μέσα στο αίμα του που έβαψε τον άτιμο δρόμο της και να την υψώσει μια μέρα κατακόκκινη στον καινούριο ήλιο που θ' ανατείλει μια μέρα, μια μεγάλη μέρα...»

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκαν και τα επετειακά δημοσιεύματα των επόμενων χρόνων: «Η σημερινή μέρα είνε μέρα αγαλλίασης, μέρα χαράς, μέρα πανηγυρισμού για την μουρζουαζία. Για την εργατική τάξη και για τους φτωχούς χωρικούς είνε σύμβολο καταπίεσης, εκμετάλλευσης, σκλαβιάς» (1931). «Κάθε χρόνο, τη μέρα αυτή, η ελληνική κεφαλαιοκρατία, η τάξη των βδελλών και των παρασίτων, γιορτάζει την ελευθερία της να ρουφά τον ιδρώτα και το αίμα των εργατών και των φτωχών χωρικών. Και κάθε χρόνο τη μέρα αυτή η ελληνική κεφαλαιοκρατία καλεί τους σκλάβους της, τους εργάτες, τους αγρότες, τις εθνικές μειονότητες, να γιορτάσουν την 'έλευθερία' τους να λιώνουν στη

δουλειά στο εργοστάσιο και στον κάμπο για να στρογγυλαίνουνε οι κοιλιές των παρασίτων, να λιποθυμούν, να αυτοχτονούν και να πεθαίνουν άνεργοι σαν τα σκυλιά στους δρόμους, να πετσοκόβουνται στους Σαγγάριους και στις Ουκρανίες» (1933).

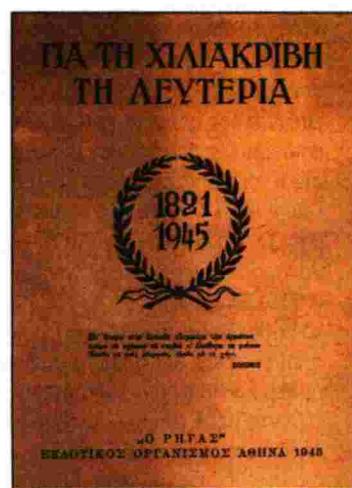
Αξιοσημείωτη είναι η απόχρωση του άρθρου της 25.3.1932, με την υπογραφή «Κ.» που χρησιμοποιούσε ο νεοδιόριστος -τότε- πρέπτης του ΚΚΕ, Νίκος Ζαχαριάδης. Τόσο για την απόφασή του πώς «το εικοσιένα είναι ένας σταθμός στην νεοελληνική ιστορία ή πιο σωστά στην ρωμαϊκή ιστορία, γιατί οι αρχαίοι Ελληνες με τους σπηλειρινούς ρωμαπούς δεν έχουν κανέναν απολύτως φυλετικό δεσμό», δύο και για την ρητή αναζήτηση συνέχειας ανάμεσα στη συνωμοτικότητα των Φιλικών και το «κόμμα νέου τύπου»: «Η εσωτερική οργάνωση της Φιλικής Εταιρείας, με τα τρομοκρατικά μέσα που καθιέρωσε και επέβαλε ενάντια στους προδότες και αποστάτες και με τα πετυχημένα συνθήματα που λανσάρισε για να τραβήξει μαζί της τις πλατειές μάζες του αγροτικού πληθυσμού, δίνουν στην ομονάμωση αυτή εξαιρετικό ιστορικό

Παρεμφερείς προσεγγίσεις υιοθετούν και τα επερόδοξα αριστερά έντυπα της εποχής. «Η πατρίδα των αστών γιορτάζει σήμερα», θυμίζει στις 25.3.1932 π ορθοδόξη παρέλαση στην Αθήνα. «Μουσικές και παρελάσεις θα καιρίσουν την επέτειο της 'απελευθέρωσής' της. Κι οι μάζες των καταπιεζόμενών, οι πεινασμένες κι εξαθλιωμένες μάζες των εργατών και των χωρικών, καλούνται κι αυτές να

Σχέσουν την πείνα και την εξαθλίωσή τους και να πάρουν μέρος στο εθνικό πανηγύρι. Καλούνται να χαιρετίσουν κι αυτές την 'εθνική παλιγγενεσία', την 'απελευθέρωση της ελληνικής πατρίδας'.

»Ποιας πατρίδας; Εκείνης εν ονόματι της οποίας πεινούν. Εκείνης εν ονόματι της οποίας βογγάνε κάτω απ' την πιο άγρια εκμετάλλευση μιας φούχτας κοινωνικών παρασήτων. Εκείνης εν ονόματι της οποίας τ' αδέρφια τους, οι πατεράδες τους έσπειραν τα κόκκαλά τους στα πολεμικά πεδία για να τα μεταβάλουν σε χρυσάφι οι τραπεζίτες, οι τοκογλύφοι, οι βιομήχανοι και οι έμποροι. Της πατρίδας εν ονόματι της οποίας στενάζουν κάτω απ' τη μαύρη τρομοκρατία και καταπίσεται. [...] Μα οι μάζες των καταπιεζόμενών καμμιά σκέψη δεν έχουν μ' αυτή την 'πατρίδα'. Τη μισούν γιατί είνε η πατρίδα των εγκλημάτων».

Με διαφορετικό λεξιλόγιο κι αφορ-
μή τα εκαποντάχρονα της παλιγγενε-
σίας, ο «Σοσιαλισμός» του Στρατή Σω-
μερίτη αποφαίνεται πάλι (30.3.1930)
πως «η αιστική τάξη της χώρας μας έχει
όλο το δικαίωμα να εκδηλώνει τη χαρά
της και την υπερφράνεια της γι' αυτό,
αφού κατόρθωσε, χροιμοποιώντας το
άιμα του Ελλήνα αγρότη και εργάτη,
να κάμπι ένα βήμα γενναίο ιστορικής
προδόσου». Ήμιγκζεί όμως ταυτόχρονα
«την βάρβαρη υποδούλωση που η νική-
τρια αιστική τάξη ασκεί έκτοτε ενάντια
στον εργαζόμενο λαός και διακρύσσει
πως «έργο τώρα του λαού αυτού, του
εργάτη, του αγρότη και του υπαλλήλου
είναι ν' αποτινάξῃ με τη σειρά του τον
καπιταλιστικό ζυγό».

του Γιάννη Ζέβγου κατά του Κορδάτου από τις στίλες της «Κομμουνιστικής Επιθεώρωσης» (Οκτώβριος 1933) κι αποτυπώνεται καθαρά στο ανώνυμο επετειακό κύριο άρθρο του «Ριζοσάπουτη» το 1936: «Απ' την επανάσταση του 1821 η Ελλάδα», διαβάζουμε, «δε βγίνε κε με λαϊκό δημοκρατικό πολιτικό καθεστώς, όπως τ' ονειρεύτηκαν οι λαϊκοί ήρωες και πρωταγωνιστές της, μα με την επιβολή του αστικοτιφιλικάδικου κράτους με κορωνίδα τις ξένες δυναστείες! [...] Η επαναστατική κληρονομιά του 1821 ανήκει αποκλειστικά και μόνο στην εργατική τάξη, στον εργαζόμενο λαό».

Η πραγματική τομή σημειώθηκε ωστόσο εδώ με το ΕΑΜικό αντιστασιακό κίνημα του 1941-44, «το νέο 1821», στο πλαίσιο του οποίου η 25η Μαρτίου θα γιορταστεί με μαζικές κινητοποιήσεις ενάντια στην ξένη κατοχή (1942-43) κι επιθέσεις του ΕΛΑΣ στα προπύργια των ένοπλων συνεργατών του κατακτητή (1944). Παρά την πυγμονική παρουσία του ΚΚΕ στα καθοδηγητικά κλιμάκια της αντίστασης, η κοσμογονική εμπειρία του εθνικοπατέλευθερωτικού αγώνα, η μαζική συμμετοχή χιλιάδων μαχητών βενιζελικής ή μοναρχικής προέλευσης κι ο αποδεκατισμός των προπολεμικών στελεχών από τα κατοχικά εκτελεστικά αποσάρματα διέκοψαν ουσιαστικά κάθε αίσθηση συνέχειας με τις θεωρητικές αναζητήσεις των προηγούμενων δεκαετιών.

Η μεταβολή αυτή αντανακλάται και στα μετακατοχικά επετειακά αφιερώματα του «Ριζοσάπουτη». «Περάσαμε μια περίοδο που ανάστοις ολοζώντανο και μεγαλόπερο και συνταρακτικό το 1821 διακρύσσει ο Ζέβγος το 1945. «Είναι η δεύτερη μεγάλη απελευθερωτική και δημοκρατική εξόρμηση του έθνους. Δεύτερη επική ανάταση. Είναι το Κίνημα Αντίστασης που έθεσε ως στόχο «να συμπληρώσει το έργο των πατέρων μας. Να ολοκληρώσει το 1821». Την επόμενη χρονιά η Κ.Ε. του ΕΑΜ συγκρίνει στο διάγγελμά της τη λευκή τρομοκρατία της Δεξιάς με τη πεπραγμένη της Βαυαροκρατία από την ίδια εφημερίδα συγκρίνει το ΝΑΤΟ με την Ιερά Συμμαχία.

Προς την ίδια κατεύθυνση συνέβαλε ο κυπριακός αγώνας του 1955-59 και οι μαζικές διαδηλώσεις στα αστικά κέντρα, με τις οποίες εκφράστηκε όχι μόνο η αλληλεγγύη προς τους αλιτέρωτους αδελφούς αλλά και η ανταπόδοση για τη στρατιωτική συντριβή του ΕΑΜ από τους Βρετανούς το 1944. «Έτσι γιορτάσθηκε η εθνική μας επέτειος. Ένας τεράστιος κέιμαρος σπουδαστών φωνάζοντας 'Κάτω ο Άγγλος' ξεχύνεται στους δρόμους της Αθήνας. Συμπλοκές με την αστυνομίαν» πανηγυρίζει πρωτοσέλιδα η «Αυγή» της 25.3.1955. Το 1956 μια εντυπωσιακή εικονογράφηση συγκρίνει τη σφαγή της Χίου με την καταστολή της ΕΟΚΑ, ενώ το 1957 το κύριο άρθρο διαπιστώνει πως «το Εικοσιένα συνεχίζεται» στη μεγαλόνησο.

Στα χρόνια της Μεταπολίτευσης το αίτημα για επίσημη αναγνώριση της εαμικής Αντίστασης θα σημαδέψει τους γιορτασμούς όχι μόνο της 28ης Οκτωβρίου, αλλά και της 25ης Μαρτίου. Η απόπειρα των αντιστασιακών σωματείων να παρελάσουν το 1980, με

την πολιτική κάλυψη δημοτικών συμβουλίων του ΠΑΣΟΚ και της Αριστεράς, κατέληξε σε μαζικές συλλήψεις και χυλοδαρμούς από τα ΜΑΤ.

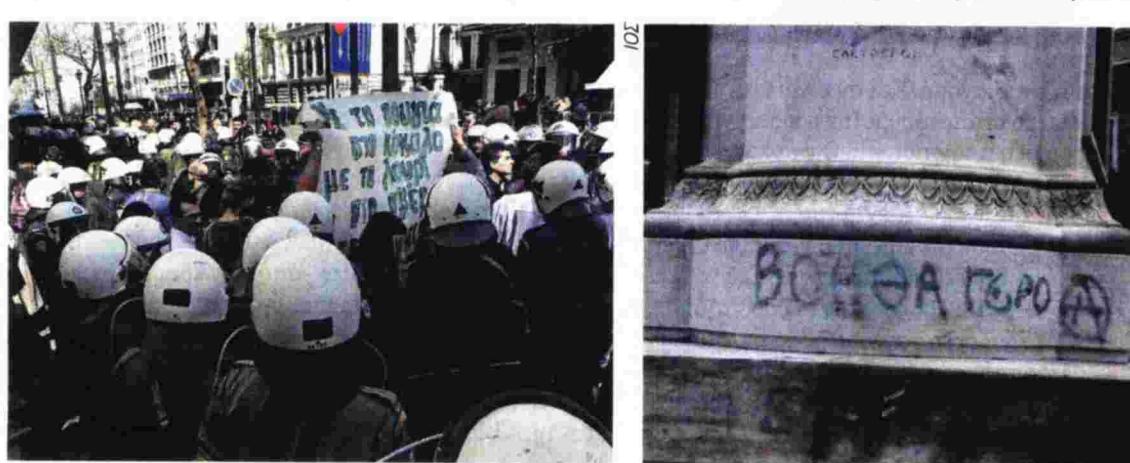
Το κλείσιμο του κύκλου

Πολύ περισσότερο από την αρθρογραφία του κομματικού Τύπου, τη συλλογική εικόνα του κόσμου της Αριστεράς για το 1821 θα διαμορφώσει ωστόσο μεταπολεμικά ο εκδοτικός οργανισμός που παρατηρείται στον χώρο της «δημόσιας ιστορίας», με κοινή συνισταμένη την αγιοποίηση του στρατιωτικού σκέλους της επανάστασης και την καταγγελία των πολιτικών φορέων του (αγγλόφιλου) φιλελευθερισμού. Την ολοκληρωτική, μ' άλλα λόγια, αντιστροφή του σκήματος που είχαν επεξεργαστεί ο Σκληρός κι ο Κορδάτος μισόν αιώνα νωρίτερα.

Ο ίδιος ο Κορδάτος επανεξέδωσε το 1946 το -κλασικό πλέον- σύγγραμμά του, προσθέτοντας ένα κεφάλαιο για «τη συμβολή των αγροτολαϊκών μαζών στον εθνικό αγώνα» στο οποίο αναθεωρούσε διακριτικά τα αρχικά πορίσματά του. Αντιρροσωπευτικότερα δέγματα της νέας οπτικής υπήρξαν

«Το προδομένο Εικοσιένα» του Κώστα Βαλέτα (1946), ο «Καραϊσκάκης» του Δημήτρου Φτιάδη (1956) και το δημοφιλές αλλά ελάχιστα αξιόπιστο «Το 21 και η αλήθεια» του Γιάννη Σκαρίμπα (1971). Ενδεχομένως λόγω του όγκου του ο αξιόλογος τετράτομος «Εσωτερικός Αγώνας» του Τάκη Σταματόπουλου (1957-75) επιπρέπει πολύ λιγότερο τις σχετικές ζημώσεις.

Στους αντίποδες αυτής της συλλογικής ένα άλλο ρεύμα θ' αναζητήσει ξανά, από τα τέλη της δεκαετίας του '60 και δώθε, τις ευρωπαϊκές ρίζες της εθνεγερσίας στο ρεύμα του Διαφωτισμού που προηγήθηκε της ένοπλης εξέγερσης. Λιγότερο δημοφιλές στη λαϊκή βάση της Αριστεράς, καθώς ερχόταν σε αντίθεση με τα μεταπολεμικά αντιδυτικά στερεότυπα, το ρεύμα αυτό έμελλε να γειωθεί σε ευρύτερους κύκλους μόνο μετά το 1992 και τις ανακλαστικές αντιδράσεις που προκάλεσε η αναβίωση του παραδοσιακού, δεξιόστροφου εθνικισμού γύρω από το Μακεδονικό. Ακόμη και τότε ωστόσο το '21 ελάχιστα απασχόλησε τους αναθεωρητές ιστορικούς που ανέλαβαν να τα βάλουν με τα κυρίαρχα «πατριωτικά» στερεότυπα.

To 1821, πηγή έμπνευσης στον αντιμνημονιακό αγώνα του 2010-2012

Διαβάστε

■ Χριστίνα Κουλούρη

«Μύδοι και σύμβολα μας εθνικής επετείου» (Κομοτηνή 1995, εκδ. Δημοκράτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

Οι πολιτικές χρήσεις της 25ης Μαρτίου κατά τα πρώτα χρόνια μετά την καθέρωσή της ως εθνικής γιορτής από το καθεστώς του Οθωνών.

■ Ι. Κ. Κορδάτος

«Η κοινωνική σημασία της επανάστασης του 1821» (Αθηναί 1924, εκδ. οίκος Γ. Βασιλείου). Η πρωτοόρα πανάλυση της ελληνικής επανάστασης με βάση τη μαρξιστική μέθοδο, από τον ιστορικό που διετέλεσε γραμματέας του ΚΚΕ από το 1920 ώς το 1924. Στο εμπόριο κυκλοφορεί δυο τυχώνια μόνον πηγές μεταγενέστερη εκδοχή του έργου, που εκδόθηκε το 1946.

■ Φίλιππος Ηλιόυ

«Ο χαρακτήρας της επανάστασης του 1821. Γάννης Ζεύγος - Γιάννης Κορδάτος» (Αντί, τχ. 43-44 & 46 [17.4, 1.5 & 29.5.1976]).

Εκενής παράθεση αποσπασμάτων από τη δημόσια αντιπαράθεση του 1933-34 που οριθέπει τις δύο αντιθετικές ερμηνείες του 1821 στους κόλπους της ελληνικής Αριστεράς. Την παρουσία πλεόν-κείμενο του επιμελητή για την «δεολογική χρήση της ιστορίας» (τχ.46, α.31-4).

■ Γιώργος Βαλέτας

«Το προδομένο εικοσιένα» (Αθήνα 1946, εκδ. Κορυδαλλού). Πολιτική αποκατάσταση του (συντριπτικού και φιλομοναρχικού) στρατιωτικού σκέλους της επανάστασης ως προπάτορα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

■ Τάκης Σταματόπουλος

«Ο εσωτερικός αγώνας. Η ταξική πάλη πριν και κατά την επανάσταση του 1821» (4 τ., Αθήνα 1979, εκδ. Κάλβος).

Η εκτενέστερη μελέτη των εμφύλιων συγκρούσεων που σημάδεψαν την επανάσταση και καθόρισαν την έκβασή της.

ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥ:

Τάσος Κωστόπουλος
Αντα Ψαρρά
Δημήτρης Ψαρράς
ios@efsyn.gr